МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **МОВЛЕННЄВІ ОЗНАКИ ПОГРОЗИ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ФОРУМНОМУ ДИСКУРСІ 2014-2024 РР.: СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА**

Виконав: студент 2 курсу групи 8.0354-у
спеціальності 035 “Філологія”
освітньої програми “Українська мова та література”
спеціалізації 035.01 “Українська мова та література”
_____ А.В. Колбін
підпис

Керівник _____канд. філол. наук,
доцент О.В. Меркулова

Рецензент _____ канд. філол. наук,
доцент С.В. Сабліна

Запоріжжя 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *філологічний*

Кафедра *української мови*

Рівень вищої освіти *магістр*

Спеціальність *035 "Філологія"*

Освітня програма *"Українська мова та література"*

Спеціалізація *035.01 "Українська мова та література"*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри української мови
_____ Р. О. Христіанінова
"21" лютого 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Колбіну Андрієві Валерійовичу

1. Тема роботи "Мовленнєві ознаки погрози в українськомовному форумному дискурсі 2014-2024 рр.: семантика і прагматика", керівник роботи Меркулова Оксана Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, затверджені наказом ЗНУ від 13 березня 2025 року № 396-с.

2. Термін подання студентом роботи: 15.11.2025.

3. Вихідні дані до роботи: Телеграм-канали "Олена Монова", "t.me/stanislav_osman", "Новинач" та "novinach_komentach", "ukr_catapult",; соцмережа «Х» – "Володимир Зеленьський", "Петро Порошенко"; праці Л.Ажнюк, К. Тараненко, М.Дімітрова.

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

1) здійснити теоретичний аналіз терміна "погроза" в українській лінгвістиці;

2) шляхом обстеження українськомовних форумів періоду 2014–2024 років укласти реєстр менасивів та виокремити їх семантичні групи;

3) з'ясувати основні засоби реалізації мовленнєвого акту погрози в українськомовних форумних текстах;

4) схарактеризувати прагматику менасивів у дискурсі українськомовних форумів під час воєнних подій 2014-2025 років.

1. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	*Меркулова О. В., доцент*	28.03.2025	28.03.2025
Перший розділ	*Меркулова О. В., доцент*	28.05.2025	28.05.2025
Другий розділ	*Меркулова О. В., доцент*	04.07.2025	04.07.2025
Висновки	*Меркулова О. В., доцент*	01.11.2025	01.11.2025

Дата видачі завдання: 28.03.2025

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	*Назва етапів кваліфікаційної роботи*	*Термін виконання етапів роботи*	*Примітка*
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	Квітень 2025 р.	Виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	Квітень – травень 2025 р	Виконано
3.	Написання вступу	Травень – червень 2025 р.	Виконано
4.	Підготовка розділу 1 “Мовленнєвий акт погрози як об’єкт гуманітаристики”	Травень 2025 р.	Виконано
5.	Написання розділу 2 “Особливості реалізації менасивів в українськомовному форумному дискурсі під час російсько-української війни”	Липень – вересень 2025 р.	Виконано
7.	Формулювання висновків	Листопад 2025 р.	Виконано
8.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	Листопад 2025 р.	Виконано
9.	Захист роботи	Грудень 2025 р.	

Студент _____ А. В. Колбін

Керівник роботи _____ О. В. Меркулова

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ С. В. Сабліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра “Мовленнєві ознаки погрози в українськомовному форумному дискурсі 2014-2024 рр.: семантика і прагматика” містить 50 сторінок. Опрацьовано 15 телеграм-каналів та сторінок у мережі «Х», дібрано близько 50 менасивів; список використаних джерел налічує 40 позицій.

Об’єкт дослідження – засоби вираження погрози в українськомовному дискурсі соціальних мереж періоду російсько-української війни (2014–2024 роки).

Предметом дослідження є семантика та прагматика менасивів, зафіксованих у повідомленнях українськомовних форумів під час війни.

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз семантики й прагматики менасивів в українськомовному форумному дискурсі в період російсько-української війни.

У ході реалізації мети виконано такі **завдання:**

1) здійснено теоретичний аналіз термінів “погроза” та “погрожувати” в українській лінгвістиці;

2) шляхом обстеження українськомовних форумів періоду 2014–2024 років укладено реєстр менасивів та виокремити їх семантичні групи;

3) з’ясовано основні засоби реалізації мовленнєвого акту погрози в українськомовних форумних текстах;

4) схарактеризовано прагматику менасивів у дискурсі українськомовних форумів під час воєнних подій 2014-2025 років.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше здійснюється комплексний аналіз менасивів в українськомовному форумному дискурсі, проведено семантичний і прагматичний аналіз мовленнєвих актів погрози в умовах воєнного конфлікту.

Сфера застосування. результати можуть бути використані у підготовці курсів з навчальних дисциплін «Лексикологія», «Соціолінгвістика», «Психолінгвістика», а також у дослідженнях, присвячених вивченню інформаційної війни.

Ключові слова: СЕМАНТИКА, ПРАГМАТИКА, ПОГРОЗА, МЕНАСИВ, ФОРУМ.

ABSTRACT

The work for Master's degree "Speech signs of threat in the Ukrainian-language forum discourse of 2014-2024 years: semantics and pragmatics" contains 50 pages. 15 Telegram channels and social pages in the network "X" were worked out, 50 menacives were chosen.

The object of the study is the verbal means of expressing threat in the Ukrainian-language discourse in the social networks during the period of the Russian – Ukrainian war (2014 – 2024 years).

The subject of the study is the semantics and pragmatics of menacives, which were fixed in the messages at the Ukrainian-language forums during the war.

The purpose of the study is to make the complex analysis of the semantics and pragmatics of menacives in the Ukrainian-language forum discourse at the period of the Russian – Ukrainian war.

During the implementation of the **goal**, the following **tasks** were fulfilled:

1) the theoretical analysis of the term "threat" in the Ukrainian linguistics was made;

2) the register of menacives was created and their semantic groups were singled out by the examining of the Ukrainian-language forums during the period of 2014-2024 years;

3) the main means of realization of speech act of threat in the Ukrainian-language forum texts were distinguished;

4) the pragmatics of the menacives in the discourse of the Ukrainian-language forums during the military actions of 2014-2025 years was characterized.

The scientific novelty of the investigation consists in the fact that the first complex analysis of the menacives in the Ukrainian-language forum discourse was conducted, the semantic and pragmatic analysis of the speech acts of threat in the conditions of the military conflict was made.

The sphere of usage. The results can be used during the preparation for the courses of the academic disciplines "Lexicology", "Sociolinguistics", "Psycholinguistics" and also in the investigations which are dedicated to the studying of the information war.

Key words: SEMANTICS, PRAGMATICS, THREAT, MENACIVE, FORUM.

ЗМІСТ

ВСТУП 7
РОЗДІЛ 1. МОВЛЕННЄВИЙ АКТ ПОГРОЗИ
ЯК ОБ'ЄКТ ГУМАНІТАРИСТИКИ 10
1.1 Поняття мовленнєвого акту погрози як виду комунікації 10
1.2 Лінгвопрагматичний аспект мовленнєвого акту погрози 14
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕНАСИВІВ
В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ФОРУМНОМУ ДИСКУРСІ
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 23
2.1 Структурні компоненти менасивів
із «погляду» чат-ботів штучного інтелекту 23
2.2 Функціювання менасивів у чатах профілів соціальних мереж 31
ВИСНОВКИ 43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 46

ВСТУП

Взаємодіючи між собою, люди прагнуть здійснити вплив одне на одного, отримати від партнера бажаної відповіді, виконати прохання тощо. Форми впливу партнерів по спілкуванню можуть бути найрізноманітнішими. Прямою формою впливу є *примус*, висловлений у формі наказу, розпорядження, вимоги, погрози покарання, якщо вони не будуть виконаними. [Сергєєнкова та ін., 2012, с. 199]. В арсеналі психологічних засобів впливу чільне місце посідає погроза як один зі способів реалізації наказу [див. докладніше: Дуткевич, 2016, с. 251]. На думку науковців, саме погроза є найбільш поширеним видом психологічного насильства, коли йдеться про погрозу нефізичного покарання, приниження та знецінення» [Перцева та ін., 2021, с. 13–14; Журавльова, Рудакова, 2025, с. 177].

Погроза як мовленнєвий акт досить часто ставала предметом досліджень у роботах представників світової й української гуманітаристики: філософів [Габермас], психологів [Сергєєнкова та ін., 2012; Дуткевич, 2016; Перцева та ін., 2021; Журавльова, Рудакова, 2025], юристів [Шаблистий, 2010; Вербицька, 2016; Григор'єва, 2014; Дорда, 2014; Максимович, 2017; Дімітров, 2021].

На стику права й мовознавства перебувають дослідження судових експертів-лінгвістів [Переяслов, Копитіна, 2022; Ковкіна, Свиридова, Дідушок, 2023] та мовознавців [Ажнюк, 2022; Коротич, 2009; Панчук, Матвейко, 2024; Славова, 2016; Тараненко, 2018].

Актуальність нашої розвідки зумовлена передусім історичними подіями в Україні, а саме російсько-українською війною, яка загострила не лише соціально-психологічну картину нашого суспільства, а і його мовні реалії, котрі сьогодні не можуть бути досліджені всебічно: науковці до цього лише прагнуть. І в річищі таких прагнень – глибоко й різнопланово досліджувати українське життя в період

війни ми діяли, обравши саме тему реалізації в українськомовному форумному дискурсі мовленнєвого акту погрози.

Об'єкт дослідження – засоби вираження погрози в українськомовному дискурсі соціальних мереж періоду російсько-української війни (2014–2024 роки).

Предметом дослідження є семантика та прагматика менасивів, зафіксованих у повідомленнях українськомовних форумів під час війни.

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз семантики й прагматики менасивів в українськомовному форумному дискурсі в період російсько-української війни.

Для реалізації мети необхідно вирішити такі **завдання:**

1) здійснити теоретичний аналіз термінів "погроза" та "погрожувати" в українській лінгвістиці;

2) шляхом обстеження українськомовних форумів періоду 2014–2024 років укласти реєстр менасивів та виокремити їх семантичні групи;

3) з'ясувати основні засоби реалізації мовленнєвого акту погрози в українськомовних форумних текстах;

4) схарактеризувати прагматику менасивів у дискурсі українськомовних форумів під час воєнних подій 2014-2025 років.

Для дослідження ми обрали близько 30 профілів ЗМІ, політичних і громадських діячів із широкою читацькою аудиторією у Телеграм-каналах, мережах «Х» та «TikTok», однак у коментарях лише 10-15 профілів ми зафіксували мовленнєві акти погрози (t.me/energodartime, t.me/monovaolena і t.me/monochrome_chat, t.me/stanislav_osman, t.me/novinach і t.me/novinach_komentach, t.me/ukr_catapult, t.me/Katimsya, t.me/ukr_pravda), сторінки в соціальній мережі «Х» Петра Порошенка та Володимира Зеленського, а також сторінки на відеохостингу TikTok (www.tiktok.com/@radiosvoboda.org, www.tiktok.com/@suspilne.news). Така низька репрезентативність матеріалу, котрий фіксується в обстежених профілях та коментарях до вміщених там

дописів із лютого 2022 року та в якому наявні менасиви, зумовлена тим, що сторінки та чати до них (форуми) є ретельно модерованими, а тому, ймовірно, вагома в кількісному плані частка менасивів, котрі здебільшого були реакціями на дописи, була видалена в найкоротший після їх появи термін.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше здійснюється комплексний аналіз менасивів в українськомовному форумному дискурсі, проведено семантичний і прагматичний аналіз мовленнєвих актів погрози в умовах воєнного конфлікту.

Сфера застосування. результати можуть бути використані у підготовці курсів з навчальних дисциплін «Лексикологія», «Соціолінгвістика», «Психолінгвістика», а також у дослідженнях, присвячених вивченню інформаційної війни.

РОЗДІЛ 1

МОВЛЕННЄВИЙ АКТ ПОГРОЗИ ЯК ОБ'ЄКТ ГУМАНІТАРИСТИКИ

1.1. Поняття мовленнєвого акту погрози як виду комунікації

Перед з'ясуванням поглядів на поняття погрози як акту мовлення вважаємо за необхідне навести визначення ключових понять нашого дослідження.

Мовленнєвий акт Ф. Боцевич визначає як «складову повідомлення, цілеспрямовану мовленнєву дію; одиницю ноомативної соціомовної поведінки, яка розглядається в межах прагматичної ситуації» [Бацевич, 2004, с. 319]. На думку дослідника, «основними рисами мовленнєвого акту є інтенціаональність, цілеспрямованість і конвенційність. Цілісність мовленнєвого акту створюють акт локуції (власне мовленнєве висловлювання), іллокуції (комунікативної мети) і перлокуції (скерованості на результативний вплив щодо адресата)» [Бацевич, 2004, с. 319].

За характером оприявнення в комунікації погроза може бути реалізована і як прямий (іллокуція, тобто комунікативна мета адресанта «виражена буквально засобами повідомлення» [див. докладніше: Бацевич, 2004, с. 319]), і як непрямий (іллокуція, тобто комунікативна мета адресанта виражена «не буквально засобами повідомлення, а повинна «вичитуватись» адресатом з опертям на імплікатури дискурсу» [див. докладніше: Бацевич, 2004, с. 319], тобто на контекст спілкування) мовленнєвий акт.

Висловлювання, котре є, на нашу думку, складником мовленнєвого акту, має таке тлумачення у двадцятитомному Словнику української мови: «1. Дія за знач, висловлювати (ВИСЛОВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* ВИСЛОВИТИ <…> *що.*

Передавати словами (думки, почуття і т. ін.)). 2. Те, що висловлене (про думку, погляд, міркування і т. ін.) [Словник української мови у 20 т., т. 2, с. 449].

Віддієслівний іменник ПОГРОЗА (‘обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність; залякування’ [Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2005, с. 1005]), є похідним іменником від дієслова ПОГРОЖУВАТИ «1. Попереджати з погрозою про покарання; грозити покаранням. <…> // Робити загрозливий жест. <…> 2. перен. Викликати в кого-небудь почуття занепокоєння, тривоги, повідомляючи щось. 3. перен. Страхати, лякати, залякувати чим-небудь» [Словник української мови у 20 т., т. 13, с. 556]. У самому ж двадцятитомному Словнику української мови девербатив «погроза» витлумачено так: «ПОГРОЗА, и, ж. 1. *перев. мн.* Обіцянка заподіяти яке-небудь зло, прикрість, неприємність; грізьба, грозьба. <…> // Залякування» [Словник української мови у 20 т., т. 13, с. 556].

Оскільки одним зі значень аналізованого іменника ми бачимо ‘залякування’, то вважаємо за необхідне розглянути це поняття в контексті того, як воно корелює з погрозою. У тому ж таки двадцятитомному Словнику української мови дієслово ЗАЛЯКУВАТИ <…> ЗАЛЯКАТИ <…> потрактоване як ‘Викликати в кого-небудь страх, переляк; робити кого-небудь боязким, лякливим’ [Словник української мови у 20 т., т. 5, с. 314].

Л. Ажнюк, розглядаючи проблему (на те, що таке нерозрізнення є проблемою, вказують численні випадки вживання цих слів поряд як ледь не абсолютних синонімів) співвдношення згаданих понять / процесів – погрози й залякування, стверджує, що «в теорії мовленнєвих актів «погроза» і «залякування» також нерідко уподібнюються, але лише з огляду на той самий комунікативний намір – скерувати поведінку адресата в потрібний для мовця бік. Однак ці мовленнєві акти розрізняються за ознакою суб’єктності небажаних для адресата дій: якщо при «погрозі» настання негативних для адресата наслідків пов’язується з активними діями самого мовця, то при залякуванні настання негативних наслідків мислиться

як незалежне від волі мовця й від його активних зусиль» [Ажнюк, 2022, с. 49]. Схожу думку висловив і правознавець М. Дімітров, визначаючи залякування як «мету, а не суспільно небезпечний наслідок» [див. докладніше: Дімітров, 2021, с. 61], і мовознавець О. Дячук, котра визначає спрямованість менасивних мовленнєвих актів (погрози) на вплив та залякування адресата [Дячук, 2016, с. 302].

Ми погоджуємося з наведеними міркуваннями повністю і вважаємо, що погроза – це один із засобів досягнення мети залякати співрозмовника(-ів) / аудиторію.

Досліджуючи мовленнєвий акт погрози, мовознавці одностайно зараховують його до актів вербальної агресії. Дехто мовленнєві акти такого плану пропонує визначати як «мовний або лінгвістичний злочин, учинений повністю або частково з використанням мови, зокрема при реалізації певних мовленнєвих актів. Характерними прикладами є неправдиве свідчення, підбурення до скоєння злочину, погроза» [див. докладніше: Huang, 2012, p. 231]. Проте юридичної оцінки погрозі в нашій роботі ми не даватимемо, оскільки такий хід дослідження не передбачений ні темою, ні предметом, ні поставленими перед нами завданнями.

Л. Панчук та О. Матвейко зауважують, що «загальновідомі основні прояви агресії у соціокультурній інтеракції – вербальна, невербальна, психологічна, соціальна та культурна – відображають складні взаємовідносини та динаміку взаємодії між особами та групами в суспільстві. Так, *вербальна* агресія часто виявляється у формі образ, принижень, погроз та сарказму» [Панчук, Матвейко, 2024, с. 72]. До агресивних висловлювань згадані науковці зараховують «образи та приниження через використання слів чи висловів, що мають на меті принизити або образити іншу людину. Це можуть бути як прямі образи, так і приховані зауваження, які все ж викликають негативні емоції у співрозмовника. <…> Ще одним вираженням презирства або зневаги є сарказм та іронія, мета яких є приниження або знецінення співрозмовника <…> Погрози – це висловлювання,

що містять обіцянку завдати шкоди чи створити проблеми в майбутньому. Такий різновид мовленнєвої агресії може бути прямим або непрямим, але в обох випадках їх мета – викликати страх чи тривогу. <…> Складність погрози як мовленнєвого акту пояснюється його двокомпонентною структурою. У цій структурі присутній елемент *протазис* – вимога, яку мовець ставить перед адресатом, і *аподозис* – обіцянка негативних наслідків у випадку невиконання цієї вимоги. Наприклад: «*Якщо ти не виконаєш мою просьбу, тоді можеш втратити все*» – протазис, «*і стати безгосподарським*» – аподозис. Ця структура є типовою для погроз, де мовець залежить від реакції адресата» [Панчук, Матвейко, 2024, с. 73]. Мовленнєвий акт погрози, що його нерідко в гуманітаристиці називають менасивом, «має на меті змінити поведінку або емоційний стан особи, яка йому викладається, шляхом виклику страху або тривоги. Це є формою агресивно спрямованої комунікативної поведінки, яка має деструктивну спрямованість і виникає у випадках напруженого або складного спілкування, маючи на меті задовольнити лише потреби мовця-агресора, що виступає ініціатором погрози» [див. докладніше: Тараненко 2018, с. 122; Панчук, Матвейко, 2024, с. 73].

Дехто з науковців зараховує погрози (менасиви), разом з обіцянками (промісивами), до мовленнєвих актів «націлених мовленнєвих дій» [див. докладніше: Зернецький, Рябоконь, 2014, с. 61]. Розвиваючи наведену позицію в напрямку встановлення співвідношення між промісивом та менасивом, вважаємо за доцільне говорити про мовленнєвий акт погрози як про одну з форм обіцянки, тобто погроза, на нашу думку, є різновидом обіцянки. І це дає нам підстави говорити про промісив як мовленнєвий акт більш широкого порядку, натомість менасив кваліфікуємо як один із його виявів.

1.2. Лінгвопрагматичний аспект мовленнєвого акту погрози

Підходячи до вивчення мовленнєвого акту погрози з боку лінгвопрагматики, К.Тараненко виокремлює основні вербальні й невербальні засоби її вираження.

1. Лексико-семантичний рівень. Надзвичайно сильним елементом впливу на поведінкову та емоційну сферу особистості є емоція страху. Викликане в адресата відчуття страху зупиняє його від подальшої дії, що й дає змогу мовцеві досягнути запланованого перлокутивного ефекту [див. докладніше: Коротич, 2009, с. 141; Тараненко, 2018, с. 121]. Причиною страху вважають реальну або уявну небезпеку, тому лексико-семантичний рівень мовленнєвого акту погрози тісно пов'язаний із головною семою – 'небезпека'. З урахуванням класифікації страхів, поділяємо категорії семантичного поля 'небезпека' на біологічні, соціальні, екзистенціальні та загальні. Біологічні страхи можуть бути представлені семами 'хвороба', 'біль', 'катастрофа', 'аварія' тощо [Тараненко, 2018, с. 121], <…>. Соціальні страхи повязані із семами 'бідність', 'самотність', 'прикрість' [Тараненко, 2018, с. 121]. <…> Екзистенційні страхи виражені лексикою зі значенням 'смерть', 'втрата', 'вбивство' [Тараненко, 2018, с. 121]. Загальні страхи можуть бути пов'язані будь з чим, окрім реальної загрози життю людини, боязні і побоювання за зміну свого соціального статусу та страхів, пов'язаних із самою сутністю людини. Охоплюють мовленнєві акти із семами 'жах', 'лихо', "загроза", 'погроза' тощо [Тараненко, 2018, с. 121].

Для менасивних мовленнєвих актів також характерна інвективна лексика, до якої зараховують пейоративні емоційно-оцінні одиниці, а також будь-які інші негативно забарвлені одиниці, що є засобами вираження агресії. [Тараненко, 2018, с. 121]. Мовці-агресори під час погрози вдаються до ненормативної, обсценної, табуйованої, нецензурної, вульгарної лексики, вживають пейоративи, слова-ярлики, іронічні номінації, лайку, лихослів'я [Тараненко, 2018, с. 121].

Для мовленнєвого акту погрози важливою умовою є намір мовця примусити (або перешкодити) зробити деяку дію, при цьому імплікується невідворотність покарання у випадку невиконання умов мовця-агресора. Для вираження обіцянки негативних наслідків у випадку невиконання вимог агресора вживаються дієслова деструктивної семантики. Деструктивні дієслова поділяють на дві семантичні групи: із семою ‘припиняти існування кого-, чого-небудь’ (*убивати, забивати, замордувати, замучити, заморити, згубити, знищувати, мертвити, ліквідувати, повісити, втопити, зарізати, отруїти, розстріляти, обезголовити, стратити, четвертувати* тощо) та зі значенням ‘пошкоджувати, псувати кого-, що-небудь’ (*бити, мучити, морити, калічити, різати, сікти, виламувати, спустошити, розвалювати* тощо). [Тараненко, 2018, с. 121].

Центральне місце у менасивів займає дієслово “убивати” та його похідні, адже стосується найсильнішого екзистенційного страху – втрати життя [Тараненко, 2018, с. 121]. Біологічні та соціальні страхи пов’язані зі значенням ‘пошкоджувати, псувати кого-, що-небудь’ [Тараненко, 2018, с. 121].

2. Морфологічний рівень. Оскільки менасивні мовленнєві акти складаються із вимоги до адресата та обіцянки негативних наслідків у разі невиконання вимоги, морфологічно погроза побудована на основі наказового та умовного способів дієслів-присудків. Чітко окреслена вимога зазвичай виражена імперативним висловленням з дієсловом наказового способу <…> Психологічний тиск та залякування може виражатися й умовним способом дієслова [Тараненко, 2018, с. 121].

Менасивні мовленнєві акти з умовним способом дієслова-присудка завуальовують пряму погрозу та сприймаються легше, ніж прямі імперативні висловлення, однак усе одно виражають приховану вимогу й обіцянку негативних наслідків [Тараненко, 2018, с. 122].

3. Синтаксичний рівень. Двокомпонентний директивно-комісивний мовленнєвий акт погрози виражений найчастіше складними сполучниковими

реченнями. Зазвичай це складносурядні речення зі сполучниками *або, інакше, в іншому випадку, без цього* тощо. <…>. А також складнопідрядні речення зі сполучниками *якщо; допоки; доки; поки; перед тим, як; для того, щоб* тощо [Тараненко, 2018, с. 122]. На думку Н. Войцехівської, інтенсивність і вираженість погрози «залежить від місця розташування підрядної частини. Зокрема, менасив у головному реченні свідчить про прямий тиск на співрозмовника, менасив у підрядній частині є маркером більш м'якої агресії» [Войцехівська, 2017, с. 25].

Названі мовні особливості менасивних мовленнєвих актів не окреслюють усі вияви погрози в комунікації. Окрім лінгвістичних (лексичних, морфологічних та синтаксичних) засобів вираження погрози, що виникає в умовах напруженого спілкування, є й непрямі – екстралінгвальні, що здійснюють не менш сильний прагматичний вплив на адресата [Тараненко, 2018, с. 122].

Погроза є способом маніпуляції адресатом, націленої на те, щоб примусити його діяти відповідно до висунутих адресантом вимог. Ми пояснюємо використання питальної форми для вираження погрози намаганням адресанта «зберегти своє лице» [Гедз, Бондарчук, 2021, с. 139].

Оскільки погроза спонукає співрозмовника до дії/бездіяльності, вона може розглядатися як директивний МА, що функціонально схожий на інші директивні МА прохання та поради. Однак погроза передбачає обов'язковість виконання спонукання адресанта, тоді як прохання – необов'язковість, факультативність [Войцехівська, 2014, с. 18]. Як засіб комунікативного впливу менасив спрямований на зміну діяльнісної чи емоційної сфери адресата через апеляцію до почуття страху чи побоювання. Це засіб агресивної цілеспрямовано деструктивної комунікативної поведінки, що виникає за умов напруженого, ускладненого спілкування і спрямований на досягнення цілі лише автора менасива. [Войцехівська, 2014, с. 19.].

Реалізація менасиву як «статусно маркованого і статусно фіксованого мовленнєвого акту» [Борисенко, 2012, с. 80], «має на меті управління поведінкою

співрозмовника, що призводить до зміцнення статусу мовця. Менасиви можуть бути м’які (попередження) та жорсткі (погрози)» [Славова, 2016, с. 323].

Погрози є прикладами мовленнєвих актів, які щодо стратегічної дії відіграють інструментальну роль, втрачаючи свою іллокутивну силу («силу» комунікативної мети або наміру мовця. – А.К.) й відхиляючи іллокутивне значення інших контекстів застосування, в яких за нормальних умов подібні висловлювання орієнтуються на взаєморозуміння [див. докладніше: Габермас, 1999, с. 297].

Аналізуючи мовленнєвий акт погрози крізь призму кримінального права України, М. Дімітров поділяє ознаки погрози на об’єктивні та суб’єктивні.

«1. Ознаки об’єкта:

– посягає на безпеку позитивних суспільних відносин, заподіяти шкоду яким обіцяють;

– потерпілими можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, на права яких спрямована погроза;

2. Ознаки об’єктивної сторони:

– фізична дія, яка полягає у передачі інформації від одного суб’єкта до іншого (необов’язково потерпілого) (акт комунікації);

– змістом інформації є обіцянка заподіяти визначену законом шкоду;

– спрямованість обіцянки на майбутнє (темпорально близьке чи далеке);

– може здійснюватися вербальним чи невербальним способом [див. докладно: Дімітров, 2021, с. 95];

– реальність – характеризує обстановку вчинення кримінального правопорушення, а саме наявність достатніх підстав допускати можливість здійснення такої обіцянки;

– суспільно небезпечним наслідком є загроза безпеці, яка може бути дійсною (винний мав намір реалізувати погрозу) або удаваною (винний не мав наміру реалізовувати погрозу);

3. Ознаки суб’єкта – адресант погрози, тобто той, хто є стороною комунікації, передає інформацію до певного суб’єкта.

4. Ознаки суб’єктивної сторони:

– прямий умисел;

– мета – залякування [див. докладно: Дімітров, 2021, с. 96].

З-поміж обов’язкових лінгвопрагматичних ознак мовленнєвої дії «погроза», на думку Л. Ажнюк, є «ознаки, які обумовлені сутнісними характеристиками відповідного мовленнєвого жанру. До них належать 1) персоніфікована адресність, 2) імперативність, 3) комісивність (яка передбачає реалістичність виконання обіцянки й спроможність мовця забезпечити її виконання) і 4) каузальний зв’язок між імперативом і комісивом. Розглянемо ці ознаки докладніше, окремо звертаючи увагу на ті комунікативні складники, які відповідають мовленнєвому жанру «погроза», але виходять за межі сфери визначення відповідної мовленнєвої дії. [Ажнюк, 2022, с. 50].

Персоніфікована адресність мовленнєвої дії «погроза». Адресність погрози є важливою діагностичною ознакою, у якій відображається комунікативна спрямованість повідомлення і мета мовця на цьому етапі комунікації. Мовленнєва дія «погроза» є персоніфікованою, тобто адресат погрози (особа або група осіб) може бути встановлений однозначно. Погроза або адресується безпосередньо (тобто адресат повідомлення й адресат погрози – це та сама особа): – *Якщо ти не припиниш брехати в соцмережах*, *шукатимеш собі іншу роботу*, або доводиться до відома адресата в інший спосіб, наприклад, через мас-медіа. Іноді погроза може бути звернена до третьої особи, за умови, що ця третя особа позиціонується як посередник: – *Перекажіть Х, якщо він не припинить брехати в соцмережах, хай шукає іншу роботу.* З лінгвоюридичним концептом «погроза» не може бути співвіднесене висловлення, на зразок *Якщо Х не припинить брехати в соцмережах, шукатиме іншу роботу*, у ситуації, коли адресат цього повідомлення

не мислиться як посередник і мовець не розраховує на те, що Х обов'язково отримає це повідомлення. [Ажнюк, 2022, с. 50].

2. Імперативність мовленнєвої дії «погроза». <…> Оскільки в контексті приписів Кримінального кодексу важливою діагностичною ознакою погрози є саме мовленнєве насильство і примус, то в лінгвістичній експертизі погрози-компенсації, які спрямовані виключно на психологічний тиск і не містять іллокуції примусу, не потрапляють до сфери визначення цього делікту. Погрози-компенсації, які не містять діагностичної ознаки імперативності, не містять і складу мовленнєвого злочину «погроза» попри те, що такі погрози як форма агресивної мовленнєвої поведінки, спрямованої на умисне заподіяння шкоди адресатові, є суспільно осудними. [Ажнюк, 2022, с. 51].

3. Комісивність мовленнєвої дії «погроза». На відміну від традиційного комісива (коли негативні наслідки обіцяні адресатові або з боку самого мовця, або з боку третіх осіб. – *А.К.*), у мовленнєвій дії «погроза» обіцянка спрямована не на користь, а на шкоду адресатові. З позиції права важливою кваліфікаційною ознакою мовленнєвого злочину «погроза» є її реальність, що в прагмалінгвістичній проекції корелює з реалістичністю обіцянки заподіяти шкоду адресатові. [див. докладно: Ажнюк, 2022, с. 51]

4. Каузальний зв'язок між директивою і комісивом. Каузальний (умовно-наслідковий або причинно-наслідковий) зв'язок між директивою і комісивом полягає в тому, що невиконання директиви адресатом повідомлення представлене як причина виконання обіцянки мовцем і / або виконання директиви адресатом повідомлення представлене як умова невиконання обіцянки мовцем. Донесення цього зв'язку до адресата повідомлення є основним засобом психологічного тиску і насильства. Отже, необхідними діагностичними ознаками мовленнєвої дії «погроза» є такі компоненти прагматичного змісту повідомлення: по-перше, взаємозумовленість майбутніх дій адресата повідомлення і мовця (виконання своєї обіцянки мовець ставить в залежність від майбутніх дій адресата) і, по-друге,

темпоральний план цих майбутніх дій (майбутні дії адресата повідомлення мисляться як такі, що випереджатимуть дії мовця або збігатимуться з ними в часі). [див. докладно: Ажнюк, 2022, с. 51–52].

Існують іще три обов'язкові прагмасемантичні ознаки мовленнєвої дії «погроза», які відповідають юридичній кваліфікації саме частини 1 статті 346 ККУ, а саме: 5) **конкретизована адресність погрози** (погроза адресована саме переліченим у частині 1 статті 346 ККУ посадовцям, державним чи громадським діячам або їхнім близьким родичам); 6) **конкретизований зміст погрози** (погроза саме вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна, викраденням або позбавленням волі) і 7) **визначена мотивація погрози** (це погроза, учинена саме у зв'язку з громадською або державною діяльністю особи). [Ажнюк, 2022, с. 53].

Стратегію погрози в дискурсі української преси реалізує однойменна тактика, що зумовлена, на нашу думку, потребою адресанта однозначно задекларувати свою комунікативну мету – шляхом погрози змінити наміри адресата виконати якісь дії. [Коротич, 2009, с. 141].

Ці наміри втілюються насамперед на лексико-семантичному рівні: значення погрози, небезпеки, страху конкретизуються в лексемах, які мають названі семи (*небезпека, загроза, погроза, грізьба; страшний, жахливий, грізний, небезпечний; жахатися, боятися; небезпечно, страшно* та ін.) і використовуються для номінації загрозливих явищ дійсності. Належачи до різних частин мови, ці слова позначають загрозливу дію, попередження, характеризують певну особу, явище як небезпечні через їх дії <…>. Варто відзначити, що лексеми *загроза, небезпека, страх, боятися* та спільнокореневі слова з експліцитними семами 'загроза', 'небезпека' можуть уживатися для узагальненого позначення будь-якої небезпечної ситуації й емоційної реакції на неї. Але досить часто лексеми без названих сем можуть набувати їх у контексті, називаючи конкретні види небезпеки, яка загрожує авторові чи реципієнтові. Причому в непрямій мові

можемо спостерігати, крім згаданих засобів, і осмислення автором мовленнєвих стратегій і тактик, оцінку їх як погрозу. [див. докладніше: Коротич, 2009, с. 141].

Розглянувши морфологічні особливості слів на позначення небезпечного предмета чи дії, які загрожують адресатові, К. Коротич зазначає, що небезпека може бути статичною (в іменниках, прикметниках, прислівниках) або динамічною (у дієсловах). Виражати погрозу можуть і фразеологізми з відповідним значенням (*копати могилу; хто підняв меч, той від меча і загине; хто сіє вітер, пожне бурю*), зокрема трансформовані. Ці одиниці виконують не тільки номінативну функцію, даючи образні найменування небезпечним явищам дійсності, але й прагматичну, впливаючи створеними образами на реципієнта.

Організувати елементи стратегії погрози у зв'язне висловлювання й підсилити настанову адресанта допомагають засоби синтаксичного рівня, де можна виділити синтаксичні зв'язки, складені номени, протиставлення та повтори. [див. докладніше: Коротич, 2009, с. 142].

На риторичному рівні аргументами, покликаними вплинути на адресата, можуть виступати опис негативних наслідків, а також апеляція до прецедентних феноменів (фактів історичної пам'яті), яка поєднується в наведеному вислові з недомовленістю [див. докладніше: Коротич, 2009, с. 142].

Простеживши особливості побудови стратегії погрози, К. Коротич виокремила такі її елементи.

«Діячами в ситуації погрози є суб'єкт дії (той, хто погрожує) та об'єкт (той, кому погрожують). Складниками названої стратегії є: 1) дії об'єкта, які чимось не задовольняють суб'єкта; 2) висунення суб'єктом якихось вимог до об'єкта; у разі їх невиконання об'єктом; 3) залякування об'єкта чи обіцянка заподіяти йому зло. У конкретному вислові деякі складники можуть бути невираженими.

Етапи й учасників цієї ситуації описують мовними засобами, які мають власні особливості вживання. Якщо опис відображає погляди суб'єкта з настановою на власну правоту <…>, тоді характерним є пафосне вживання

книжної та / або урочистої лексики <…> і фразеології <…>. Натомість для характеристики об'єкта послуговуються зниженими лексичними та фразеологічними засобами».[див. докладніше Коротич, 2009,, с. 142]. Такий розподіл мовних засобів дослідниця обґрунтовує функціями енкратичного (такого, який реалізує влада. – А.К.) дискурсу, що має позитивно подати власну програму й дискредитувати противника. [див. докладніше: Коротич, 2009, с. 143].

У контексті обраного предмета дослідження, ми не можемо оминути увагою те, що панівним (та й чи не єдиним) стилем українського форумного інтернет-дискурсу є розмовний. На думку Л. Мацько, цей стиль «має дві суттєві риси, якими зумовлюється більшість його ознак. Перша з них – він з'явився в усній формі і намагається її зберегти, хоча нині поширюється і в писемній формі (епістолярії, художні твори). Друга – розмовний стиль має дуже широку сферу. Він настільки об'ємний, що, здається, не має стримувальних норм, насправді ж вони просто дуже широкі. Усна форма розмовного стилю позначилася на мовних одиницях усіх рівнів: вимові звуків і звукосполучень, лексиці, словотворі, морфологічних формах, синтаксичних структурах, будові тексту. У вимові для емотивної чи вольової експресії використовуються різні види інтонації, модуляцій голосу, емфатичне розтягування звука, розрив слова на склади, обриви слів, різкі зниження чи підвищення тону. Оскільки розмовний стиль «обслуговує» всіх громадян суспільства, всі верстви українського етносу в їхніх щоденних життєвих потребах, то він має надзвичайно розгалужену, багату лексику. З-поміж інших стилів його виділяє те, що в ньому широко представлена лексика оцінної, емоційної, вольової конотації і особливо – лексика зниженої конотації (просторічної, фамільярної, вульгарної, інвективної), чого не дозволяє собі жодний інший стиль» [див. докладніше: Мацько, Сидоренко, 2003, с. 291–292].

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕНАСИВІВ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ФОРУМНОМУ ДИСКУРСІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1 Структурні компоненти менасивів із «погляду» чат-ботів штучного інтелекту

Штучний інтелект, являючи собою «сукупність наукових методів, теорій і технік, мета яких – відтворити машиною когнітивні здібності людини» [Беспалько, Завгородня, Кужель, 2021, с. 474], (далі – ШІ) досить швидко «став важливим інструментом для подолання викликів у правовій сфері» [Граб, Томашівський, 2024, с. 318]; а дослідження особливостей його застосування набуває експансивного характеру.

Науковці, однак, застерігають: «сучасні системи штучного інтелекту здебільшого базуються на принципах машинного навчання, результати якого прямо залежать від якості даних, які потрапляють до системи. Якщо у систему вводиться неточна або неоднозначна інформація, то така модель може навчитися неправильно розпізнавати ситуації, а відповідно, й видавати неправильний результат. Суб’єктивний контекст та багатозначність є складними для розуміння системами штучного інтелекту. Так, не завжди може бути правильно оцінена інформація, пов’язана з жартами, сарказмом тощо. Окрім того, якщо на початку внесені дані містять спотворення або фейкову інформацію, то результати оброблення таких даних також будуть необ’єктивними» [Демидова, 2023, с. 139].

Одне із завдань нашого дослідження – з’ясувати, чи придатні чат-боти із генеративним (породжувальним) штучним інтелектом «Chat GPT» і «Google Gemini» як допоміжний засіб у дослідженні мовленнєвого акту погрози.

Для цього ми поставили перед згаданими чат-ботами завдання окреслити / схарактеризувати мовленнєвий акт «погроза».

Нижче наводимо «діалоги» з чат-ботами.

Питання: Скажи мені, будь ласка, що таке погроза і в чому вона виявляється?

Відповідь «ChatGPT»:

«Погроза – це мовленнєвий або немовленнєвий вплив, спрямований на виклик страху, тривоги або підкорення волі адресата шляхом повідомлення про можливість заподіяння йому чи іншим особам шкоди (фізичної, матеріальної, моральної тощо) у майбутньому.

Іншими словами, погроза – це обіцянка зла, яке може настати, якщо адресат не виконає певних вимог або просто як акт залякування.

Основні ознаки погрози:

1. Наявність наміру заподіяти шкоду – говориться або натякається, що буде вчинено щось погане.

2. Спрямованість на залякування – мета полягає у викликанні страху, примушенні до дії або бездіяльності.

3. Майбутній характер дії – шкода, про яку йдеться, ще не настала, але очікується в майбутньому.

4. Мовне або немовне вираження – погроза може бути:

- словесною (наприклад: «Я тебе вб’ю», «Пошкодуєш про це»);
- непрямою (через натяк: «Подумай добре, щоб потім не шкодувати»);
- жестовою (наприклад, показування зброї або стискання кулаків).

Погроза в мовленні виявляється через:

- лексичні засоби – слова із семантикою насильства, примусу, небезпеки («вб’ю», «знищу», «накажу», «зроблю боляче»);
- інтонацію – підвищення голосу, різкість, агресивність;

- структуру висловлення – імперативи («Вийди зараз же!»), повтори, логічні наголоси;
- контекст – ситуація, у якій висловлювання сприймається як загроза (наявність конфлікту, демонстрація сили, згадка про зброю тощо).

Хочеш, я коротко поясню різницю між прямою і непрямою погрозою – як саме вона проявляється у висловлюваннях?

Погроза може бути прямою або непрямою – залежно від того, наскільки явно висловлюється намір заподіяти шкоду.

Пряма погроза – це коли чітко, однозначно і прямо висловлюється намір заподіяти зло. Такі висловлювання не потребують додаткового тлумачення – сам зміст одразу викликає страх або відчуття небезпеки.

Приклади: «*Я тебе вб'ю*.», «*Зараз дістану пістолет*.», «*Якщо не зробиш – зламаю тобі руку*.».

У таких випадках погроза виражена відкрито, з прямим позначенням дії, яка має заподіяти шкоду.

Непряма погроза – це коли погроза виражена натяком, двозначністю або контекстом, без прямого називання насильницької дії. Такі висловлювання можуть здаватися нейтральними, але в певній ситуації сприймаються як залякування.

Приклади: «*Подумай добре, щоб потім не шкодувати*.», «*Я б на твоєму місці поводився обережніше.*», «*Ти ж знаєш, що я можу зробити*.».

Тут мовцем натякається на можливість шкоди, але прямо не називається, у чому саме вона полягатиме.

Отже, пряма погроза – це відкрите попередження про заподіяння шкоди; непряма погроза – це прихований або завуальований натяк на небезпеку.

якщо у висловлюванні прямо названо насильницьку дію або шкоду – це пряма погроза. Якщо натяк, попередження чи двозначність – це непряма погроза.

Хочеш, я дам короткий алгоритм (4 кроки), як визначити, чи є у фразі погроза і якого типу вона?

Ось алгоритм із 4 кроків, який допоможе визначити, чи є у висловлюванні погроза, і якщо є – пряма вона чи непряма:

Крок 1. З'ясуй мету висловлювання

Подумай, для чого мовець це сказав. Якщо мета – залякати, примусити, викликати страх або покору, це вже ознака погрози.

Приклад: «Якщо не послухаєш – пошкодуєш» → мета залякати.

Крок 2. Визнач, чи йдеться про майбутню шкоду

Погроза завжди стосується майбутнього – те, що може статися потім. Якщо мовець обіцяє, що щось погане станеться (а не вже сталося), це також ознака погрози.

Приклад: «Я тебе знайду» → дія очікується у майбутньому.

Крок 3. Подивись, чи названо саму дію

Якщо дія, яка має завдати шкоди, названа прямо («вб'ю», «зламаю», «спалю»), це пряма погроза. Якщо натяк, евфемізм або двозначність («пожалієш», «будеш мати проблеми») – це непряма погроза.

Приклад прямої: «Я тебе застрелю.»

Приклад непрямої: «Подумай добре, поки не пізно.»

Крок 4. Урахуй контекст і інтонацію

Те саме висловлення може бути нейтральним або погрозливим залежно від ситуації, тону, міміки чи жестів.

Наприклад: Фраза «Ти ще пожалкуєш» у жарті – не погроза, а у конфлікті з агресивним тоном – непряма погроза.

Підсумок:

Ознака	Пряма погроза	Непряма погроза
Названа дія	Так («вб’ю», «зламаю», «знищу»)	Ні (натяк, обхід, двозначність)
Ступінь явності	Високий	Прихований
Мета	Залякати прямо	Залякати натяком
Приклад	«Я зараз пістолет дістану.»	«Подумай добре, щоб потім не шкодувати.»

Сподіваюся, я все правильно тобі відповів».

Відповідь Google Gemini:

«Це дуже важливе питання. З точки зору загального розуміння та правових аспектів, погроза – це:

Що таке Погроза?

Визначення: Погроза – це висловлений (словами, письмово, діями або іншим способом) намір завдати шкоди особі чи її інтересам (здоров'ю, життю, майну, честі, гідності).

Суть: Це є формою психологічного насильства (залякування), метою якого є маніпуляція, контроль, примус до певних дій або бездіяльності потерпілого.

Кримінальне право: У кримінальному законодавстві України погроза визнається суспільно небезпечним діянням і може бути як самостійним злочином (наприклад, погроза вбивством – ст. 129 ККУ), так і способом вчинення іншого злочину (наприклад, вимагання, грабіж).

У чому може виявлятися погроза?

Погроза може виявлятися різними способами, залежно від форми та змісту:

1. За формою вираження:

- Словесна: Прямі висловлювання наміру завдати шкоди.

- Письмова: Листи, записки, повідомлення в месенджерах, електронні листи, пости в соціальних мережах (так звана електронна погроза).
- Дії та Жести: Демонстрація зброї, замах на удар, загрозливі жести, міміка, руйнування майна на очах жертви.
- Телефонна: Погроза, отримана під час телефонної розмови.

2. За метою:

- Залякування: Створення атмосфери страху та дискомфорту.
- Примус: Змушення особи виконати чи не виконати певну дію (наприклад, передати майно – вимагання).
- Маніпуляція: Використання страху для контролю над поведінкою жертви.

Ключові характеристики погрози:

1. Сприйняття: Погроза повинна бути доведена до потерпілого і сприйматися ним як реальна, навіть якщо виконавець не має наміру її здійснити (хоча для кваліфікації за ст. 129 ККУ вимагається наявність реальних підстав побоюватися здійснення цієї погрози).
2. Психічний вплив: Погроза завжди впливає на психіку потерпілого, викликаючи переляк, дискомфорт та бажання убезпечити себе.

Якщо Ви зіткнулися з погрозою, особливо вбивством чи фізичною розправою, необхідно негайно звернутися до правоохоронних органів».

3. За змістом (чим погрожують):

Вид Погрози	Суть	Правова кваліфікація (Приклади)
Життю/Здоров'ю	Намір позбавити життя (вбивство), заподіяти тілесні ушкодження, побої, фізичну розправу.	Ст. 129 ККУ (Погроза вбивством)

Вид Погрози	Суть	Правова кваліфікація (Приклади)
Майну	Намір знищити або пошкодити майно (наприклад, підпал будинку, псування автомобіля).	Часто пов'язана з вимаганням.
Оприлюдненням	Загроза оприлюднити компрометуючі, неправдиві або істинні відомості (шантаж).	Шантаж (як частина злочину, наприклад, вимагання).
Іншими наслідками	Погроза звільненням з роботи, розголошенням конфіденційної інформації, негативним впливом на близьких родичів.	Може бути частиною примусу.

Уточнювальне питання від нас:

Поясни, будь ласка, різницю між прямою і непрямою погрозою - як саме вона проявляється у висловлюваннях?

Відповідь: «Звісно. Різниця між прямою та непрямою погрозою полягає у ступені відкритості та чіткості вираження наміру заподіяти шкоду.

Пряма Погроза (Direct Threat)

Пряма погроза є найбільш очевидною і не залишає сумнівів у намірі особи завдати шкоди. Вона виражається відкрито, чітко та безпосередньо і містить пряме посилання на дію, яка загрожує.

Як проявляється:

- Чітка Ідентифікація Дії: Намір завдати шкоди названо прямо.
- Умовний/Безумовний Намір: Формулюється як прямий намір або як умова, яку жертва повинна виконати, щоб уникнути шкоди.

Непряма Погроза (Indirect Threat)

Непряма погроза є більш завуальованою, двозначною та тонкою. Вона не містить прямого оголошення наміру, але використовує натяки, попередження, заяви про наслідки або демонстрацію засобів, які змушують жертву самостійно зробити висновок про можливу небезпеку.

Як проявляється:

- Двозначність: Повідомлення може мати декілька інтерпретацій, але загрозлива інтерпретація є очевидною в контексті.
- Натяки та Припущення: Намір завдати шкоди лише мається на увазі.
- Опис Засобів: Опис потенційної зброї або можливостей заподіяння шкоди без прямого оголошення наміру їх застосувати проти жертви.
- Зосередження на Негативних Наслідках: Замість оголошення дії, особа описує трагічні або негативні результати, які можуть "статися".

Непряма погроза складніша для доведення, оскільки вимагає:

1. Контекстуального аналізу: Встановлення того, що жертва реально сприйняла ці слова як погрозу.
2. Доведення наявності реальних підстав: Обґрунтування того, що у того, хто погрожує, були можливості або засоби для здійснення натякнутої дії.

Проте, непрямі погрози, що використовуються для примусу (наприклад, у випадках вимагання або шантажу), також можуть бути кваліфіковані як злочинні діяння.».

Як бачимо, у ході відповідей на запитання щодо характеристик мовленнєвого акту погрози і «Chat GPT», і «Google Gemini» давали подібні й загалом коректні відповіді щодо кваліфікаційних та класифікаційних ознак погрози, які здебільшого корелювали з наявною методикою [Свиридова, Ковкіна, Дідушок, 2023], хоч і мали певні алогізми (наприклад, розмежування лінгвістики та стилістики) чи труднощі з термінологією (сплутування «Chat GPT» лексем «погроза» й «загроза»). Також до суто мовленнєвих ознак погрози обидва чат-боти

додавали невербальну параметрику цього акту мовлення (інтонація, міміка, жести). Дещо відрізнялися в обстежуваних відповідях чат-ботів «погляди» на залякування: якщо «Chat GPT» визначав його як кінцеву мету погрози, то «Google Gemini» кваліфікував цей процес і як мету, і як один із різновидів погрози.

Характер «комунікації» в «Chat GPT» і «Google Gemini» також різнився: перший чат-бот шляхом запитань, побудованих за моделлю «*Хочеш, я поясню / покажу / дам алгоритм…?*» пропонував конкретизувати відповідь на наше запитання; натомість другий обмежувався відповідями на запитання без будь-яких пропозицій.

2.2 Функціювання менасивів у чатах профілів соціальних мереж

Для дослідження ми обрали близько 30 профілів ЗМІ, політичних і громадських діячів із широкою читацькою аудиторією у Телеграм-каналах, мережах «X» та «TikTok», однак у коментарях лише 10-15 профілів ми зафіксували мовленнєві акти погрози (t.me/energodartime, t.me/monovaolena і t.me/monochrome_chat, t.me/stanislav_osman, t.me/novinach і t.me/novinach_komentach, t.me/ukr_catapult, t.me/Katimsya, t.me/ukr_pravda), сторінки в соціальній мережі «X» Петра Порошенка та Володимира Зеленського, а також сторінки на відеохостингу TikTok (www.tiktok.com/@radiosvoboda.org, www.tiktok.com/@suspilne.news). Така низька репрезентативність матеріалу, котрий фіксується в обстежених профілях та коментарях до вміщених там дописів із лютого 2022 року та в якому наявні менасиви, зумовлена тим, що сторінки та чати до них (форуми) є ретельно модерованими, а тому, ймовірно, вагома в кількісному плані частка менасивів, котрі здебільшого були реакціями на дописи, була видалена в найкоротший після їх появи термін.

Аналізуючи виявлені реакції з мовленнєвими актами погрози, зберігаємо правопис і графіку дописів.

Допис від імені користувача «Oleksandr Evtushenko» *Ну що відпочила стерво!? Давай змащуй жили скоро на Банкову мандруймо за скальпом ліпєцкого кондітєра!* (@ukr_catapult, Oleksandr Evtushenko, 21.12.2015) є непрямою погрозою на адресу, ймовірно, п'ятого Президента України Петра Порошенка (про нього в тексті інформація надана описовою експресивно зниженою конструкцією «*ліпєцкій кондітєр*»).

Допис від імені користувача «Михайло» *Валити сук. А полонених каструвати. Щоб не розмножувалась зараза* (@Katimsya, Михайло, 08.03. 2022) є непрямою погрозою-покаранням на адресу, ймовірно, російських військових – як тих, хто воює, так і тих, хто потрапив у полон. Залежно від статусу у війні, одних росіян дописувач закликає убивати («*валити*»), а іншим здійснювати стерилізацію («*полонених каструвати*»).

Допис від імені користувача «Марина» *Дебіли ще не розуміють що торгувати з нами і поважати наш суверенітет їм було би дешевше. Але їм м'яса нашого захотілось і нашої землі - отримають і мясо, і землю. Тільки смак їм не сподобається.* (@Katimsya, Марина, 09.10.2022) містить непряму (про об'єкт покарання мовець пише у третій особі) погрозу росіянам за вторгнення в Україну.

Допис від імені користувача «Igor Kinash» *Але всіх попів рпц і їх пєвчіх або посадити, або вислати з країни. Заборонити тим сволотам рашистським переходити в ПЦУ, бо то будуть троянські коні в ПЦУ, бо скільки вовка не годуй, а він в ліс дивиться.* (@Katimsya, Igor Kinash, 01.12.2022) є непрямою (про них у тексті інформація надана як про третіх осіб) погрозою, вираженою у формі заклику до ув'язнення або висилання служителів та прихильників / послідовників російської православної церкви.

Коментар від імені користувача «Даня» *Я приїду в Канаду і трахну тебе в твою дупу* (@novinach_komentach, Даня, 20.10.2023), адресований, імовірно, дописувачеві видаленого акаунту, є прямим менасивом, у якому мовець чітко окреслює місце виконання покарання (Канада) і спосіб (здійснення анального статевого акту).

Коментар від імені користувача «Theodosius Rex» *А ще я б тобі радив навчитись тримати єбало закритим (особливо коли ти неправий), бо люди і за менше пиздюлів отримували. І особливо смішно як чувак який прагне перетворити Україну на росію, розказує людям в інтернеті, що вони не українці.* (@ukr_pravda, Theodosius Rex, 29.12. 2023) є прихованою погрозою спірозмовникові, яка містить пораду не говорити («*я б тобі радив навчитись тримати єбало закритим*»), оскільки він може отримати за свої розмови покарання у вигляді завдання шкоди здоров'ю – за аналогією до тих, хто так само був покараний навіть за меншу говірливість («*бо люди і за менше пиздюлів отримували.*»).

Коментар від імені користувача «Dana» *Чому закриваєте морди цих тварюк ?!голову йому відрубати,він гірше тварини!негайно треба ізолювати подальше від людей,він не виправний!!* (@novinach_komentach, Dana, 04.03.2024) містить непрямі ознаки погрози покаранням третій особі за її некоректне поводження з людьми. Таким же видом погрози є коментарі від імені користувача «Viktoria» *Потвора [правопорушник у Дніпрі]! Яйця повідривати і в писок запхати! А тим, хто на це дивився і нічого не робив- просто плюнути в морди!* (@novinach_komentach, Viktoria, 22.05.24), «goldtaker 555» *старого бовдура* [киянин с пророс. позицією] *,позбавити пенсії* і *підвісити на гиляку* (@RadioSvoboda, goldtaker 555, 22.04.2025), «Oleg Sharan» *Труп [Папи Римського] спалити, могилу обісцяти.* (@novinach_komentach, Oleg Sharan,

26.04.2025), «uAЯрослав» *Мразота [Мар'яна Безугла],всіх депутатів в одну яму* (@tiktok.com/@bbcnewsukrainian, uAЯрослав, 25.07.2025), «Наталі Коваленко» *Яка застава?!Прибити падлюку [міністр енергетики Олександр Хейл],поки не втік на поруках* (@novinach_komentach, Наталі Коваленко, 12.08.2024), «P.Dniprooskiy» *в росхід його* [запорізького колаборанта. – А.К.]*, а не тримати довічно...* (@suspilne.news, P.Dniprooskiy, 22.08.2025), «annapopovich38» *підвісити по серед міста хай його люди зацькують* (@suspilne.news, annapopovich38, 22.08.2025).

Пишучи в гілці коментарів *Цікаво, якщо уєбать ракетою із касетною БЧ по центру москви, це буде тероризм чи захист національних інтересів України? Здоров'я і сил постраждалим.* (@novinach_komentach, , 07.09.2025) та «дерево онігірі» *ну фіцо занепокоїться хіба що* (@novinach_komentach, дерево онігірі, 07.09.2025), користувач «Volodymyr» висловлює непряму погрозу завдати фізичної шкоди, ймовірно, президентові Словаччини Фіцо: *Та до пізди того фіцо, заріжу заєбашу* (@novinach_komentach, Volodymyr, 07.09.2025) за, імовірно, його непідтримку України в російсько-українській війні.

Реагуючи на коментар від імені користувача «v1» щодо співчуття українцям на окупованих територіях і негуманності, ймовірно, обстрілів із боку ЗСУ об'єктів енергетики («*Я не зрадойоб, звісно, але якщо це тимчасово окуповані території і там живуть українці, то влаштовувати блекаут наскільки це гуманно?* /@novinach_komentach, v1, 16.11.2025/), користувач «yana» прямо погрожує дописувачеві завдати фізичної шкоди за таку позиції (*Я тобі тільки теж в ебло дам* /@novinach_komentach, yana, 16.11.2025/).

- Новина від 02.09.2025: ФОТО росіян з підписом «П*ДАРИ»

Коментар від імені користувача «Вік@ Взувайко» *Щоб їх отим портретом завалило, щоб аж кишки повилазили* (@energodartime 18:06), який стосується зображених на фотографіях росіян, є радше побажанням, побудованим за моделлю «щоб + безособове дієслово».

Продовженням цієї реакції є Коментар від імені користувача «Александр» *В очко засунути їм той портрет* (@energodartime 12:41), оформлений безособовим реченням із пропущеним компонентом «треба».

- Новина від 05.09.2025: СБУ затримала агента рф, який готував ворожі обстріли по енергогенеруючих підприємствах України.

Коментар від імені користувача «Nina» *Повісить цю істоту за ноги і щоб дрон возив повсій Україні, і бачили це падло щоб іншим не було повадно.* 🤬🤬🤬🤬🤬 (@energodartime 22:17) побудований у вигляді інфінітивного речення та речення з побажальною модальністю («*щоб дрон возив … і «бачили це падло*»).

- Новина від 08.01.2023: МЕСТНЫЙ ФРИК НЕНАШЕВ ОТЖИГАЕТ.

Коментар від імені користувача «Олександр Вебер» *Куди бігти будеш бізнесмен сраний, десь бомжом здохнеш в расее в Україні місця тобі вже нема гнида* (@energodartime 09:55) містить погрозу у вигляді окреслення неминучості перспектив адресата померти на території Росії та запевнення в неможливості його перебування в Україні.

- Новина від 23.11.2023: ТАТАРЫ ВЫ ТО ЧЕ СЮДА ЛЕЗИТЕ?

Коментар від імені користувача «Олександр» *На ремені порізать падлу!* (@energodartime 24.11 о 00:40) є вираженим інфінітивним реченням імперативом закатувати («*На ремені порізать…*») особу, окреслену експресивно зниженою лексемою «*падла*».

Коментар від імені користувача «Алла» *Шакали вонючі здохніть всі на нашій землі,щоб ваші сім'ї не мали радості ,горе вам нелюдам!!!* (@energodartime 24.11 о 17:07) є імперативом («*Шакали вонючі здохніть всі*») та адресованим родинам респондентів (осіб татарської національності) побажанням померти («*щоб ваші сім'ї не мали радості ,горе вам нелюдам*»).

- Новина від 10.07.2023: В Краснодарі застрелили свинолупого командира… (https://t.me/monovaolena)

Коментар від імені користувача «Roma M» *Не можу дочекатись коли соловйовоскабеєвих так само продирявлять.біля свого під'їзду.так щоб кишки на дереві*. ((@monochrome_chat 10.07.2023) містить, імовірно, непряму погрозу телеведучим, імовірно, В. Соловйову та О. Скабеєвій, виражену у формі сподівання мовця на невідворотність покарання для них («*Не можу дочекатись коли соловйовоскабеєвих так само продирявлять… так щоб кишки на дереві*.»). У наведеному висловлюванні погроза уточнена інформацією про бажаний спосіб виконання вбивства згаданих медійників («*продирявлять… так щоб кишки на дереві*.»).

Коментар від імені користувача «Оксана» *І їхнім самкам та вилупкам навіки проклять,віж душі.щоб жили і озирались* (@monochrome_chat 10.07.2023) містить чітко окреслену погрозу («*навіки проклять,… щоб жили і озирались*») нащадкам застреленого в російському місті Краснодар офіцера армії РФ («командира»).

Коментар від імені користувача «Анастасія» *…Най кожне падло сциться до кінця недовгого життя в очікуванні розплати.* (@monochrome_chat 11.07.2023) у формі волюнтатива з початковим «най» (‘нехай’), а також пресупозиції (змістові компоненти) про нетривалість життя й неминучу розплату («*до кінця недовгого життя в очікуванні розплати*»).

- Новина від 01.09.2024: Ніхуя сєбє, зай! Єбучій насос! Дуже колоритний коментатор Все псує лише гидотний акцент (https://t.me/monovaolena).

Коментар від імені користувача «Salnikova Nana» *Вилупки всрати. Ще мало вам, в "насос" теж скоро прилетить. Готуйте свої насоси гарненько*. (@monochrome_chat 01.09.2024 20:28), що реакцією на Коментар від імені користувача «Pavlo Pogribnyi» (*Цікаво, коли вже в них схлопнуться причини та наслідки? Йбнрсня* /@monochrome_chat 01.09.2024/), містить ознаки прямої погрози, ймовірно, росіянам («*Йбнрсні*»), котрим мовець радить готуватися до покарання, виконаного, ймовірно, за допомогою артилерійського удару («*Ще мало вам, в "насос" теж скоро прилетить. Готуйте свої насоси гарненько*»).

Коментар від імені користувача «Колян Тыломир» *Я хочу задовольнитися вузьким анальним сфінктором ухилянта, поклавши його слюняву пащаку на біблію, і в цей момент, як слід змазавши пісюна, запхати до місця, де живе в тобі патріотизм!* (@ stanislav_osman 17.10.2025) є непрямою, висловленою як побажання, погрозою покарання особам, котрі ухиляються від мобілізації. При цьому виконання покарання деталізовані анатомічно докладною інформацією про його спосіб («*Я хочу задовольнитися вузьким анальним сфінктором ухилянта <…> і в цей момент, як слід змазавши пісюна, запхати до місця, де живе в тобі патріотизм*»).

Коментар від імені користувача «Александр» *Смайлики, до поста. Підари, я вас проклинаю, і знаю, що ви знаєте хто я, і де я. Мені похуй, тварі, здохніть у муках, я вас не боюся, ви ссикуни, воюєте з нами, цивільними. Тільки на це і спроможні, в чистім полі то п'є..про. ....породи...про... Бл...трол пі...дари.* (@ stanislav_osman 28.09.2025) є непрямою погрозою вбивством, адресованою росіянам. На те, що саме покарання виконуватиме мовець, опосередковано вказує

інформація про те, що адресати знають ім’я та місцезнаходження «Александра» («*і знаю, що ви знаєте хто я, і де я. Мені похуй, тварі, здохніть у муках*»).

Коментар від імені користувача «Олесь» «*Чекаю коли твою захищену дупу будуть рвати такі ж покидьки, але поліція буде на це дивитись, бо ж нічого дойобувати*» є непрямою погрозою авторові, ймовірно, видаленого повідомлення щодо його покарання шляхом завдання з боку осіб із низькими моральними якостями фізичною шкоди («*Чекаю коли твою захищену дупу будуть рвати такі ж покидьки*»).

Коментар від імені користувача «Stanislav» *Я не жорстокий, але маю надію що одного разу хтось підірве машини разом із тими виблядками* (@novinach 24.09.2023) є непрямою погрозою покарання для невідомих осіб із низькими моральними якостями («*виблядками*») від чітко не окреслених виконавців, але чітко визначеним способом («*хтось підірве машини разом із тими виблядками*»).

Коментар від імені користувача «Dmytro» *ні, це швидка смерть. такі покидьки мають помирати повільно та нестерпно боляче* [@ novinach 24.09.2023] є продовженням попереднього допису, тобто так само реалізує інтенцію погрози, містячи загальну характеристику страждань невідомих осіб із низькими моральними якостями та без зазначення виконавця такого покарання.

Коментар на сторінці Х «Петро Порошенко» від імені користувача «Юрий» *Суши сухарі та бронюй камеру – оце твоя єдина задача. Вся країна мріє і бажає бачити тебе на нарах по життєво з повною конфіскацією* («Петро Порошенко» 31.01.2025) є непрямою погрозою адресатові у вигляді наказу готуватися до невідворотного (на це чекає вся країна) пожиттєвого ув’язнення та конфіскації майна («*Суши сухарі та бронюй камеру*»). Аналізоване висловлювання містить

імпліцитну інформацію про, ймовірно, порушення закону з боку адресата і спосіб покарання Петра Порошенко з боку, ймовірно, правоохоронних органів.

Коментар на сторінці X «Петро Порошенко» від імені користувача «Ales» *Якщо будещь далі «єднатися» з агентурою ФСБ на Банковій, скінчишь або в тюрмі, або «випадково» вистрибнешь з буса ТЦК, як отой лаборант, за якого ти язика в дупу запхнув.* («Петро Порошенко» 10.02.2025) містить пряму погрозу-попередження адресатові, побудовану у вигляді складного речення з підрядним умови («Якщо…, [то]…»), за спроби взаємодії з агентами російських спецслужб, імовірно, в Офісі Президента України (на вул. Банковій у м. Київ). Окрім характерної для менасивів структури, аналізований текст містить інформацію про спосіб виконання покарання – або, ймовірно, напад у в'язниці, або смерть унаслідок насильницьких дій, можливо, з боку представників територіальних центрів комплектування під час транспортування адресата.

Коментар на сторінці X «Петро Порошенко» від імені користувача «kp» *Як там твої сини в Лондоні? Не хотять приїхати позахищати? А то якось не патріотично виходить. Зате інших дітей ти, падло, спокійно женешв окопи. Горіти вам всім в пеклі…. Ща за життя, покидьки.* («Петро Порошенко» 13.11.2025) є непрямою погрозою (не визначено точно, хто виконавець покарання, натомість лише відомо про місце – «в пеклі») адресатові та його, можливо колегам по парламенту / партнерам по бізнесу за, ймовірно, вибіркову мобілізацію українців.

Коментар на сторінці X «Володимир Зеленський» від імені користувача «Sergii Maksymiuk» *А чи розповідав тобі Трамп, що в'язниця краще чим могила, а американська в'язниця комфортніша за українську*? (X «Володимир Зеленський», 13.11.2025) є прихованою погрозою адресатові покаранням у

вигляді ув'язнення в Україні за небажані дії. При цьому мовець апелює до досвіду перебування в американській в'язниці президента США Д.Трампа і припускає, що умови української пенітенціарної системи є набагато гірші від умов американського ув'язнення.

Коментар на сторінці Х «Володимир Зеленський» від імені користувача «Alex Epik» *Готуй ампулу з ціанідом, дебіч блять.* (Х «Володимир Зеленський», 14.11.2025) є непрямою погрозою адресатові притягненням до відповідальності, ймовірно, за зв'язок, імовірно, з Тимуром Міндічем. На це вказує характеристика Володимира Зеленського за допомогою оказіоналізма «дебіч», утвореного шляхом поєднання експресивно маркованого іменника «дебіл» ('людина з низьким інтелектом') та прізвища «Міндіч». Гадаємо, аналізована лексема вжита свідомо, а не є результатом помилки при друкуванні, оскільки клавіші з літерами «л» та «ч» розташовані на клавіатурі як телефона, так і ПК далеко одна від одної.

Коментар на сторінці Х «Володимир Зеленський» від імені користувача «Обличчя з символами біля…» *Через тебе і твоїх друзів Європа вже не збирається давати кацапські гроші…Ти пробав наш шанс на виживання в цьому пиздеці. За все будеш відповідати* (Х «Володимир Зеленський», 14.11.2025) містить ознаки непрямої погрози адресатові, оформленої у вигляді запевнення адресата в тому, що він відповідатиме за всі свої дії, внаслідок яких, імовірно, країн ЄС відмовляються віддавати, ймовірно, заморожені російські грошові активи на користь України. Непрямою ця погроза є тому, що не визначено виконавця покарання.

Коментар на сторінці Х «Володимир Зеленський» від імені користувача «Вікінг, Міндічович» (Х «Володимир Зеленський», 15.11.2025) *Тебе твого друга карлсона, че гевару і інших твоїх моральних уродів друзів які збагачуються на*

крові української нації чекає трибунал містить ознаки непрямої погрози адресатові, оформленої у вигляді запевнення адресата і його друзів (насамперед ідеться, ймовірно, про Тимура Міндіча, якого пов'язують із Володимиром Зеленським, та інших, можливо, його партнерів по бізнесу) у невідворотності майбутнього військового суду – трибуналу за збагачення за рахунок українців, котрі воюють (проливають кров).

Коментар на сторінці Х «Володимир Зеленський» від імені користувача «Ivan Sirko» *Йобаний ти блять жид-мародери, коли ти сука вже будеш гнити в тюрмі?* (Х «Володимир Зеленський», 17.11.2025) містить ознаки непрямої погрози адресатові, оформленої у вигляді питального речення «*Коли… будеш гнити?*». Саме ця лексема із семантикою темпоральності забезпечує аналізованому висловлюванню невідворотність перспектив страждання у в'язниці за дії, названі в тексті мародерством (адресат схарактеризований за цією дією як «*жид-мародер*»).

Навряд чи погрозами можна вважати конструкції з умовним способом дієслів (*10 років для такого біосміття [посадовці ліс. господарств, спіймані на незаконній вирубці дерев] якось замало, їм би пальці відрубати і в ліси закинути, щоб вмирали ці істоти відносно довго і мучительно* /@novinach_komentach, nekoduo, 04.03.2024/; *От би цим хуліганам [молодики з Івано-Франківська, що напали на перехожих] спочатку поламати, викрутити, вивихнути а потім відрубати кожен палець руки і ноги. Можна ще сухожилля порізати, ну щоб точно кайф був і ці одноклітинні в плані інтелекту взагалі були одноклітинними і в плані руху. А ще залити очі перцовкою і обісцяти. Щоб похайпити і інших навчити. От такий формат підтримую* /@novinach_komentach, Справжній акаунт, 03.03.2024/, *Це курви продажні,руки би таким повідрубувати..на його рахунку на одна смерть,виродкі кляті,коли вже вдаватись тими грошима [про*

керівника Штабу Антитерористичного центру СБ України] /@novinach_komentach, Анастасія, 12.02.2025/), оскільки задекларована основними дієсловами умовність дії не є ані обіцянкою, ані наміром її виконати.

ВИСНОВКИ

1. У ході з’ясування сутності поняття «погроза» в українській гуманітаристиці ми виявили, що загалом науковці не стільки одностайні, скільки близькі в думці про природу цього явища, іменованого в літературі промісивом. У визначенні аналізованого поняття ми не відходимо від того тлумачення, що подане в українських лексикографічних джерелах, і кваліфікуємо погрозу як обіцянку заподіяти яке-небудь зло, неприємність як покарання або попередження про покарання. Оскільки погроза є це одним із засобів досягнення мети залякати співрозмовника(-ів) / аудиторію, отожнювати погрозу й залякування вважаємо кроком нелогічним. Як акт вербальної агресії мовленнєвий акт погрози є однією з форм обіцянки, тобто погроза виступає різновидом обіцянки. І це дає нам підстави говорити про промісив (обіцянку) як мовленнєвий акт більш широкого порядку, натомість менасив кваліфікуємо як один із його виявів

2. Для більш глибокого розуміння того, як мовленнєвий акт погрози розглядають користувачі штучним інтелектом, ми поставили відповідне запитання двом найвідомішим чат-ботам. У ході характеристики мовленнєвого акту погрози і «Chat GPT», і «Google Gemini» давали подібні й загалом коректні відповіді на запитання щодо кваліфікаційних та класифікаційних ознак погрози, які здебільшого корелювали з наявною методикою лінгвістичної експертизи аналізованого мовленнєвого акту, хоч і мали певні алогізми (наприклад, розмежування лінгвістики та стилістики) чи труднощі з термінологією (сплутування «Chat GPT» лексем «погроза» й «загроза»). Також до суто мовленнєвих ознак погрози обидва чат-боти додавали невербальну параметрику цього акту мовлення (інтонація, міміка, жести). Дещо відрізнялися в обстежуваних відповідях чат-ботів «погляди» на залякування: якщо «Chat GPT» визначав його як кінцеву мету погрози, то «Google Gemini» кваліфікував цей процес і як мету, і як

один із різновидів погрози. Характер «комунікації» в «Chat GPT» і «Google Gemini» також різнився: перший чат-бот шляхом запитань, побудованих за моделлю «*Хочеш, я поясню / покажу / дам алгоритм…?*» пропонував конкретизувати відповідь на наше запитання; натомість другий обмежувався відповідями на запитання без будь-яких пропозицій.

3. Обстеження українськомовних форумів періоду 2014–2024 років дало змогу виокремити кілька їх семантичних груп:

1) погрози-покарання, коли адресант висловлює обіцянку покарати адресата або третіх осіб за скоєні дії: *Валити сук. А полонених каструвати. Щоб не розмножувалась зараза*; *А ще я б тобі радив навчитись тримати єбало закритим (особливо коли ти неправий), бо люди і за менше пиздюлів отримували*; *Не можу дочекатись коли соловйовоскабеєвих так само продирявлять… так щоб кишки на дереві*;

2) погрози-попередження, коли адресант попереджає адресата про наслідки його майбутніх небажаних дій: *Якщо будещь далі «єднатися» з агентурою ФСБ на Банковій, скінчишь або в тюрмі, або «випадково» вистрибнешь з буса ТЦК*.

Адресатами проаналізованих менасивів є зазвичай треті особи, і тому більше виявлено саме непрямих погроз, водночас прямі погрози в обстежених текстах трапляються рідко (*Я приїду в Канаду і трахну тебе в твою дупу*; *Я тобі тільки теж в ебло дам*). Така незначна кількість прямих погроз зумовлена, вочевидь, суворою й швидкою модерацією дописів та коментарів у чатах / форумах.

Нерідко учасники форумів / чатів докладно описують способи покарання («*хтось підірве машини разом із тими виблядками*; *продирявлять… так щоб кишки на дереві*; *Я хочу задовольнитися вузьким анальним сфінктором ухилянта <…> і в цей момент, як слід змазавши пісюна, запхати до місця, де живе в тобі патріотизм*; *скінчишь або в тюрмі, або «випадково» вистрибнешь з буса ТЦК*).

4. Основними засобами реалізації мовленнєвого акту погрози в обстежених українськомовних форумних текстах є, з огляду на здебільшого непрямий характер погроз, інфінітиви (*Повісить цю істоту; На ремені порізать падлу!*), рідше – імперативи (*Шакали вонючі здохніть всі!*).

Неодмінним компонентом виявлених менасивів є емоційно та експресивно знижена й обсценна лексика.

На межі між погрозами й закликами / волюнтативами перебувають висловлювання із так званою «волюнтативною» (побажальною) модальністю. Ми зараховуємо їх до менасивів на підставі контекстів як самих мовленнєвих актів, так і всієї ситуації спілкування, у якій вони реалізовані.

Проте навряд чи погрозами можна вважати конструкції з умовним способом дієслів (*От би цим хуліганам [молодики з Івано-Франківська, що напали на перехожих] спочатку поламати, викрутити, вивихнути а потім відрубати кожен палець руки і ноги. Можна ще сухожилля порізати, ну щоб точно кайф був і ці одноклітинні в плані інтелекту взагалі були одноклітинними і в плані руху. А ще залити очі перцовкою і обісцяти. Щоб похайпити і інших навчити. От такий формат підтримую*; *Це курви продажні,руки би таким повідрубувати..на його рахунку на одна смерть,виродкі кляті,коли вже вдаватись тими грошима*), оскільки задекларована основними дієсловами умовність дії не є ані обіцянкою, ані наміром її виконати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк Л.А. Погроза як об’єкт лінгвістичної експертизи. *Мовознавство*. 2022. № 2. С. 41–62.

2. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Ктїв : ВЦ «Академія», 2004. 342 с.

3. Бекрещук І.С., Дзюбак Н.М. Основи теорії мовної комунікації: навчально-методичний посібник для студентів факультету української філології та журналістики напряму підготовки 6.020303 «Філологія. Українська мова і література». [Електронний ресурс]. Кам’янець-Подільський: Кам’янецьПодільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019.

4. Беспалько І.Л., Завгородня І.С., Кужель О.С. Штучний інтелект у кримінальному процесі. практичне застосування через призму закордонного досвіду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №10. С.473–476.

5. Бігунова Н.О., Чорнобай Д.О. Варіативність тонального діапазону у фразах погрози (на матеріалі англомовного кінодискурсу). *Актуальні проблеми викладання лінгвістики та методики викладання іноземних мов : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам’яті проф. В.Л. Скалкіна (12 квітня 2022 р.)*. Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова, 2022. С. 226–230.

6. Борисенко Н.Д. Гендерна маркованість персонажного дискурсу сучасної британської драми: лінгвокультурологічний аспект. Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. Київ, 2012. Вип. 38. С. 79–83.

7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1719 с.

8. Вербицька Н.В. Об’єктивні ознаки погрози або насильства щодо захисника чи представника особи: проблемні питання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія право. . Випуск 39 (том 2). С. 39–41.

9. Войцехівська Н. Засоби вираження погрози в українському конфліктному діалогічному дискурсі. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах.* 2014. № 30. С. 17–30.

10. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ. *Єрмоленко* А.М. *Комунікативна практична філософія*. Підручник. Київ : Либра, 1999. С. 287–324.

11. Гедз С., Бондарчук Т. Використання питальних речень з метою впливу на поведінку адресата в умовах конфліктної ситуації (на матеріалі англійської та німецької мов). *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2021. Вип 40, том 1,. С. 137–142.

12. Граб М.І., Томашівський М. О. Штучний інтелект у юриспруденції: ефективність, точність і демократизація правосуддя. *Право і державне управління.* 2024. №4. С. 318–322.

13. Григор’єва О.В. Кримінальна агресія: агресія та агресивність. *Юридична наука*. № 8. С. 123–130.

14. Гродський І.Я. Мовні засоби вираження погрози в англійських лицарських романах XII–XV ст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2014. № 12. С. 76–79.

15. Демидова Є. Проблеми використання штучного інтелекту під час розслідування кримінальних правопорушень. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» (Харків, 10.11.2023)*. Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса», 2023. С. 138–140.

16. Дімітров М.К. Теоретичні та практичні аспекти погроз у кримінальному праві : монографія. Львів: Левада, 2021. 238 с.

17. Дорда С.В. Мовні злочини. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. № 1 (10). С. 64–67.

18. Дуткевич Т.В. Загальна психологія. Теоретичний курс. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 388 с.

19. Дячук О.В. Менасивні та квеситивні мовленнєві акти на прикладі дискурсу соціальної реклами США. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1 (40). С. 301–304.

20. Журавльова М., Рудакова В. Психологічна експертиза у кримінальних провадженнях щодо пережитого насильства, жорстокого поводження, катування. *Судова експертиза: перспективи розвитку та окремі вектори змін : V Всеукраїнський форум судових експертів (м. Львів, 6 червня 2025 р.).* Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. С. 176–180.

21. Зернецький П.В., Рябоконь Г.Л. Контрастивно-типологічна характеристика мовленнєвих актів у дискурсі британського та українського парламентів. *Наукові записки НаУКМА. 2014. Том 164. Філологічні науки.* С. 60–65.

22. Коротич К. Комунікативні стратегії погрози та подолання страху в дискурсі української преси XX-XXI століть: мовні механізми впливу на реципієнта. *Вісник Львівського університету*. 2009. Вип. 46. Ч. 1. С. 140–145.

23. Максимович Р.Л. Про поняття «погроза» в Кримінальному кодексі України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. Львів: ЛьвДУВС, . Вип. 3. С. 165–174.

24. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови: Підручник / ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с., с. 291–292.

25. Мирончак К.В. Психологічний вплив страху смерті на особистість. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (Серія психологічна)*. 2012. № 2. С. 361–370.

26. Панчук Л.В., Матвейко О.В. Вербалізація агресії: лексико-семантичний аналіз мовленнєвих актів погрози. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Том 35 (74). № 3. Частина 2. С. 71–77.

27. Переяслов В., Копитіна В. Лінгвістична експертиза кіберхарасменту. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності : збірник матеріалів засідання № 4 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 16 грудня 2022 р.).* Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2022. С. 319–321.

28. Перцева Т.О., Огоренко В.В., Кожина Г.М. Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія. Дніпро, 2021. 188 с., с. 13–14.

29. «Погрози і залякування залишилися у минулому». Психологиня про стосунки батьків і дітей. (інтерв'ю з Оленою Лізвинською). *Радіо «Культура».* 26.03.2025 р.URL: https://ukr.radio/news.html?newsID=106976 (дата звернення: 27.05.2025).

30. Свиридова Л.В., Ковкіна Є.В., Дідушок Н.Я. Методика семантико-текстуальних досліджень мовленнєвого акту «погроза». Харків : ІСТЕ, 2023. 19 с.

31. Семенюк О.А., Паращук В.Ю. Основи теорії комунікації: Навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 240 с.

32. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Загальна психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

33. Славова Л.Л. Домінантні мовленнєві акти у складі дискурсу американського та українського політика. *Studia Linguistica*. 2016. Вип. 9. С. 320–325.

34. Словник української мови: у 20 томах. Київ : Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2010-… (видання продовжується).

35. Тараненко К.В. Прагматика погрози як засобу деструктивної мовленнєвої поведінки. *Молодий вчений.* 2018. № 9 (61). С. 120–123.

36. Шаблистий В.В. Кримінальна відповідальність за погрозу вбивством : автореф. дис. … к. ю. н. : 12.00.08. Дніпропетровськ, . 20 с.

37. Huang Y. Pragmatic crime. *The Oxford Dictionary of Pragmatics*. Oxford : Oxford University Press, 2012. P. 231.

38. Shahram. International Journal for Research in Applied Science & Engineering Technology. Media Linguistics and Its Role in The Language of Modern Mass Media, 2022. URL : https://www.ijraset.com/research-paper/media-linguisticsand-its-role-in-the-language-of-modern-mass-media (дата звернення: 01.11.2025).

39. Van Dijk, Teun A. Text and Context. Explorations in the semantics and pragmatics of discourse. London ; New York : Longman, 1977. 261 p.

40. Austin J.L. How to Do Things With Words. Harvard : University Press, 1981. 169 p.